

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 5. září 2019 ve věci č. 20147/15 – *Olewnik-Cieplińska a Olewnik proti Polsku*

Senát první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru o porušení hmotněprávní i procesní složky práva na život dle článku 2 Úmluvy. Došlo k tomu jednak tím, že příslušné orgány nedostály své povinnosti přijmout odpovídající opatření k ochraně života syna a bratra stěžovatelů, který byl násilně unesen, ač jim muselo být z okolností zřejmé, že je vystaven bezprostřednímu a skutečnému ohrožení života, a jednak v důsledku nedostatků ve vyšetřování okolností jeho únosu a následné vraždy. Dle Soudu nelze vyšetřování považovat za řádné a účinné, když ani po 17 letech nebyly objasněny všechny významné skutečnosti.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost byla podána bratrem a otcem muže, který byl v říjnu 2001 ve věku 25 let za nejasných okolností unesen z rodinného sídla krátce po skončení zahradní slavnosti. Jeho zmizení rodina oznámila druhý den ráno policii, která neprodleně zahájila vyšetřování. Únosci v jeho průběhu opakovaně kontaktovali rodinu s požadavky na výkupné, a to prostřednictvím telefonátů, textových a hlasových zpráv, ale i dopisy, z nichž některé byly psány obětí. Rodina o všem průběžně informovala vyšetřovatele. Dopisy obsahovaly několik výhrůžek, že nebude-li požadavkům únosců vyhověno, ublíží oběti. Mnohé pokusy o předání výkupného selhaly, jelikož únosci na místo předání nedorazili. Teprve v červenci 2003 jim první stěžovatel úspěšně předal peněžní hotovost ve výši 300 tisíc eur. Jeho bratra únosci přesto nepustili. Ačkoli byli vyšetřovatelé delší dobu únoscům na stopě, přelomová byla až výpověď svědka, která vedla k dopadení jednoho z nich v říjnu 2006, který pod tíhou biologických stop zajištěných na místě činu učinil doznání a označil spolupachatele. Vyšetřovatele rovněž navedl k místu, kde bylo ukryto tělo oběti. Zbývající únosci byli vzápětí zadrženi. V průběhu vyšetřování vyšlo najevo, že oběť byla téměř dva roky zadržována na třech různých místech – v opuštěném domě, podzemní garáži a nakonec v septiku –, po celou dobu byla vystavena otřesným podmínkám a za krk a dolní končetiny připoutána ke zdi. Zavražděna byla v lese v září 2003. Vyšetřování případu nebylo ke dni podání stížnosti skončeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelé tvrdili, že příslušné orgány neučinily vše, co mohly, aby ochránily život jejich příbuzného, a současně že vyšetřování okolností jeho únosu a úmrtí nebylo účinné, to vše v rozporu s požadavky článku 2, 3 a 13 Úmluvy. Dle Soudu vyžadují námitky stěžovatelů posouzení jen na poli článku 2 Úmluvy.

A. K PŘIJATELNOSTI

Třebaže vláda přijatelnost stížnosti nerozporovala, Soud krátce připomněl některé související zásady. S odstupem času mohou vyjít najevo skutečnosti, které zpochybňují účinnost předchozího vyšetřování, nebo budí nové či širší otázky. Objeví-li se věrohodné důkazy nebo informace významné

pro ztotožnění, a tudíž i případné stíhání nebo potrestání pachatelů vraždy, jsou příslušné orgány na základě článku 2 Úmluvy povinny vyšetřování obnovit a pokračovat v něm (*Brecknell proti Spojenému království*, č. 32457/04, rozsudek ze dne 27. listopadu 2007, § 71). V projednávané věci bylo vyšetřování zahájeno v říjnu 2001 a pokračovalo nepřetržitě přinejmenším do prosince 2009. Vláda ani na žádost Soudu nevysvětlila, jaké nové důkazy či hypotézy vedly k obnovení vyšetřování, které trvalo ještě dalších 10 let. Soud tedy nemohl posoudit, zda bylo obnovení vyšetřování nezbytné také ve světle článku 2 Úmluvy. Za daných okolností mu nezbývalo než zkoumat účinnost vyšetřování jako celku, tj. od zmizení oběti do současnosti. Zabývat se otázkou dodržení šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti považoval tudíž za bezpředmětné.

B. K ODŮVODNĚNOSTI

a) K tvrzenému porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy

Soud úvodem připomněl, že z článku 2 Úmluvy vyplývá mj. pozitivní povinnost vnitrostátních orgánů přijmout vhodná preventivní opatření k ochraně životů jednotlivců před trestnými činy třetích osob. Rozsah tohoto pozitivního závazku však musí být vykládán tak, aby na příslušné orgány nebylo kladeno nemožné nebo nepřiměřeně tíživé břemeno. Bylo-li Soudu předloženo tvrzení o porušení povinnosti chránit život, musí zkoumat, zda příslušné orgány věděly nebo měly vědět o existenci reálného a bezprostředního ohrožení života jednotlivce a zda v rámci svých pravomocí přijaly přiměřená opatření k odvrácení tohoto nebezpečí (*Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 115 a 116).

Příslušné orgány zahájily šetření vzápětí poté, co jim bylo zmizení bratra a syna stěžovatelů oznámeno. Dle tvrzení vlády však nebylo zřejmé, že může být jeho život v ohrožení, jelikož únosci nedali najevo, že by mu hodlali ublížit. Soud zásadně nesouhlasil. Vyjednávání s únosci trvalo téměř dva roky. Jakkoli se intenzita dané hrozby mohla v čase měnit, rodina předala policii několik dopisů, které výhrůžky násilím obsahovaly. Ohrožení jeho života tudíž bylo reálné. Jeho bezprostřednost pak Soud dovodil z vážnosti situace a zranitelného postavení uneseného, přičemž tyto skutečnosti přetrvávaly se stejnou intenzitou. Trvá-li takový stav několik let, umocňuje se naopak utrpení oběti a riziko újmy na jejím životě a zdraví. Skutečné nebezpečí újmy na životě uneseného tak bylo bezprostřední po celou dobu, co byl únosci vězněn. Dle Soudu si příslušné orgány musely být této hrozby vědomy, a proto byly povinny urychleně podniknout veškerá rozumná opatření, aby odhalily místo, kde byla oběť zadržována, stejně jako totožnost únosců.

Při hodnocení postupu vnitrostátních orgánů Soud vycházel z podkladů, které mu byly předloženy, a ze závěrů parlamentní vyšetřovací komise, která následně prováděla vlastní šetření. Takto poukázal na pět základních pochybení policie, kvůli nimž se uneseného nepodařilo před jeho smrtí vypátrat. Zaprvé, policie se dopustila pochybení záhy po činu při ohledání rodinného domu, z něhož byla oběť unesena. Pozdější šetření totiž odhalila řadu forenzních důkazů, které policisté zprvu přehlédli. Zadruhé, tři a půl roku trvalo, než policie vyslechla prodejce, který byl i po letech schopen ztotožnit jednoho z pachatelů, který si u něho zakoupil mobilní telefon a SIM kartu. Právě jeho výslech přitom vedl k rozuzlení případu. Zatřetí, policie se blíže nezabývala anonymním dopisem z ledna 2003, v němž byli za pachatele označeni dva z únosců. Začtvrté, policie nepodrobila zkoumání telefonáty únosců ani neusilovala dostupnými technickými prostředky o zjištění, odkud bylo voláno. A zapáté, nijak nedohlížela na předání výkupného, které si únosci v červenci 2003 po několika neúspěšných pokusech konečně převzali. Soud se tak v zásadě ztotožnil se závěry parlamentní vyšetřovací komise, podle níž loudavý, nedbalý a neprofesionální přístup vyšetřovatelů spolu s četnými vyšetřovacími chybami způsobily, že se uneseného nepodařilo včas najít. Reakce příslušných orgánů neodpovídala závažnosti únosu a dlouhotrvajícího zadržování jeho oběti. K porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy dle Soudu tedy došlo.

b) K tvrzenému porušení procedurální složky článku 2 Úmluvy

Došlo-li k úmrtí jednotlivce za podezřelých okolností, článek 2 Úmluvy dále vyžaduje, aby proběhlo účinné vyšetřování. To musí být vedeno urychleně, nezávisle, řádně a pod dohledem veřejnosti a rodin obětí. Aby bylo vyšetřování řádné, musí být způsobilé vést k objasnění skutkových okolností a totožnosti odpovědných osob a případně k jejich odpovídajícímu potrestání (*Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku*, č. 24014/05, rozsudek velkého senátu ze dne 14. dubna 2015, § 172). Příslušné orgány musí podniknout rozumné kroky směřující k zajištění důkazů ohledně události. Jakékoli nedostatky vyšetřování, které podkopávají jeho schopnost osvětlit příčiny úmrtí nebo ztotožnit odpovědné osoby, zpravidla znamenají nesplnění požadovaných standardů (*Al-Skeini a ostatní proti Spojenému království*, č. 55721/07, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011, § 165). Jistě mohou existovat překážky nebo obtíže, které brání, aby bylo ve vyšetřování pokračováno. Urychlená reakce příslušných orgánů je však klíčová pro zachování důvěry veřejnosti v právní stát a vyloučení zdání tolerance protiprávních činů ze strany úřadů (*Mikayil Mammadov proti Ázerbájdžánu*, č. 4762/05, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 105).

Bratr a syn stěžovatelů zemřel pravděpodobně v září 2003, ale o jeho úmrtí se další zhruba dva roky nevědělo. Tělo bylo nalezeno až v říjnu 2006. Obrat ve vyšetřování přinesl až výslech prodejce, který rozpoznal kupce mobilního telefonu a SIM karty, z nichž bylo rodině oběti vyhrožováno. Jeho dopadení a výslech přispěli k zadržení ostatních únosců, kteří se později doznali k únosu a vraždě. Krátce nato byli v roce 2007 odsouzeni. Celkem tři z únosců před vynesením rozsudku nebo krátce poté zemřeli. Dle vyšetřovatelů šlo o sebevraždy. Pozornosti Soudu neušlo, že tomuto závěru navzdory, vedla jejich smrt k rezignaci ministra spravedlnosti a vlně výpovědí v řadách zaměstnanců státního zastupitelství a vězeňské služby. V roce 2009 byla zřízena parlamentní vyšetřovací komise, které byly svěřeny rozsáhlé pravomoci, aby prošetřila správnost postupu těchto orgánů. Po mimořádně rozsáhlém vyšetřování nešetřila komise kritikou. Množství zjištěných pochybení ji dokonce vedlo k práci s hypotézou, že některé úřední osoby mohly mít vazby na únosce, takže byly úmyslně a účelově vedeny snahou zakrývat stopy, ničit důkazy a vymýšlet jiné verze události.

Soud dále vyzdvihl šetření prováděné Odvolacím státním zastupitelstvím v Gdaňsku. To sice bylo v roce 2014 z důvodu promlčení trestní odpovědnosti podezřelých policistů zastaveno, přesto dále odkrylo některé nedostatky v jejich postupu.

Pokud jde o řízení týkající se únosu a vraždy bratra a syna stěžovatelů, vláda uvedla, že dosud nebylo ukončeno. Tělo oběti bylo exhumováno a znovu ohledáno. Předmětem šetření je i možné zapojení dalších osob. Řízení je nicméně od roku 2009 vedeno v utajovaném režimu, takže vláda nesdělila bližší podrobnosti. Dle Soudu tak i po 17 letech zjevně přetrvávají nejasnosti ohledně okolností únosu. Stěžovatelé – navzdory vši součinnosti, kterou příslušným orgánům poskytly – mohou vnímat řadu podstatných otázek jako nezodpovězených a pociťovat úzkostlivý stav nejistoty. Za takové situace lze stěží hovořit o tom, že vnitrostátní orgány dostály své povinnosti provést řádné a účinné vyšetřování.

Došlo tedy i k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy.